

be'de verdikleri sözde durduklarını, Resûlullah'ın hiçbir emrine itiraz etmeyeceklerini söyledi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem savaş hazırlıklarını başlattı. Sa'd, Bedir'de çarpışmaların en kritik anlarında Hz. Peygamber'in yakınından hiç ayrılmadı. Savaşın sonrasındaki esirler konusunda yapılan istişare toplantısında onların öldürülmesi gerektiğini belirtti, ancak Resûl-i Ekrem bu görüşe katılmadı. Uhud Gazvesi'nde de Medine'nin içeriden savunulması taraftarıydı. Bu savaştan önce birkaç gece Hz. Peygamber'in kapısında nöbet tuttu ve Uhud'a giderken güvenliğini sağlamak için onun önünde yürüdü, savaş boyunca da onu koruyanlar arasında yer aldı.

Sa'd, Hendek Gazvesi'nde de (5/627) önemli görevler üstlendi. Medine'yi müslümanlarla birlikte savunacaklarına dair söz veren Benî Kurayza yahudilerinin savaş sırasında ihanet ederek düşmanla iş birliği yaptığı duyulunca Hz. Peygamber durumu incelemek ve yeni bir anlaşma yapmak üzere Sa'd b. Muâz ile birlikte dört kişilik bir heyet gönderdi. Ancak Kurayzaoğulları heyet mensuplarına hakaret etti. Resûlullah, Mekkeliler'in en güçlü ortaklarından olan Gatafân kabilesinin reisleriyle haberleşerek kuşatmayı kaldırdıkları takdirde Medine'deki hurma gelirlerinin üçte birini onlara vermeyi teklif etti. Olumlu cevap alınca Evs ve Hazrec kabilelerinin önderleri Sa'd b. Muâz ve Sa'd b. Ubâde ile görüştü. Sa'd, Cenâb-ı Hakk'ın bu konuda bir emri yoksa düşmana hurma vermekten yana olmadıklarını ve düşmanla savaşmaktan korkmadıklarını söyleyince Resûl-i Ekrem bu düşüncesinden vazgeçip savaşa devam etti. Savaşın sonlarına doğru düşmanlar tarafından atılan bir ok Sa'd'ın koluna isabet ederek damarlarını parçaladı. Hz. Peygamber çok kan kaybeden Sa'd'ın tedavisiyle bizzat ilgilendi ve kendisini Mescid-i Nebevî'nin yanındaki hasta çadırına nakletti; hastabakıcı olarak da Rufeyde el-Ensâriyye'yi görevlendirdi. Hendek Gazvesi'nden sonra Resûl-i Ekrem, Benî Kurayza üzerine yürüyüp kalelerini kuşattı. İslâm'a girmeyi ve şartsız teslim olmayı kabul etmeyen Benî Kurayza kabilesi muhasaranın ardından İslâm'dan önceki dönemde müttelikleri olan Sa'd b. Muâz'ın kendileri hakkında vereceği hükme razı oldu. Bunun üzerine Benî Kurayza topraklarına götürülen Sa'd savaşacak durumdaki erkeklerin öldürülmesi, kadın ve çocukların esir edilmesi ve mallarının müslümanlar arasında paylaşılması yönünde karar verdi (bk. KURAYZA).

Benî Kurayza topraklarından tedavi gördüğü çadıra geri getirilen Sa'd'ın bu sırada

yarası açıldı ve bir müddet sonra otuz yedi yaşında iken kan kaybından öldü. Cenaze namazını Resûl-i Ekrem kıldırdı ve Cennetü'l-baki'da defnedildi. Annesi Kebşe'nin onun için söylediği ağırtı duyan Resûlullah ağırtıcıların genellikle doğru söylemediğini, fakat Sa'd'ın annesinin söylediklerinin doğru olduğunu belirtti. Hassân b. Sâbit de onun için bir mersiye kaleme aldı (İbn Hişâm, III, 282-283). Hz. Peygamber'in Sa'd'ın vefatı münasebetiyle arşın titrediğini, cenazesine yetmiş bin meleğin katıldığını ve onun cennet ehlinden olduğunu belirttiği nakledilmiştir (*Müsned*, III, 234; İbn Mâce, "Mu'âz", 11). Hadisi rivayet eden Câbir b. Abdullah'a titreyen arşın tabut olduğuna dair söylentiler bulunduğu söylenince titreyen şeyin "rahmânın arşı" olduğunu ifade etmiştir (Buhârî, "Menâkıb" b. en-şâr", 12; Müslim, "Fezâ'ilü's-şâhâbe", 123-125).

Sa'd'ın soyu Amr ve Abdullah adlı oğullarıyla devam etmiştir. III. (IX.) yüzyılda Medine'de, VII. (XIII.) yüzyılda Dimaşk bölgesinde neslinden gelenlerin yaşadığı bilinmekte olup hekim, tabiat âlimi, düşünür ve şair İbnü's-Süveydî (ö. 690/1291) bunlardan biridir (*DîA*, XXI, 213). Eyüp Sabri Paşa, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Sa'd b. Muâz ve kabri hakkında bilgi verirken Cennetü'l-baki'da Hz. Ali'nin annesi Fâtıma bint Esed'e ait olduğu söylenen türbenin aslında Sa'd b. Muâz'ın türbesi olduğunu ileri sürmüştür (*Mir'âtü'l-Haremeyn*, II, 988). 1947 tarihli bir Medine haritasında gösterilen, Mesâcid-i Seb'a bölgesinde Ömer b. Hattâb'a ait mescidin güneybatısında Sa'd b. Muâz adına inşa edilmiş mescid son yıllarda yıktırılmıştır (*DîA*, XXIX, 261).

Rivayetin henüz yaygınlaşmadığı erken bir dönemde öldüğü için Sa'd b. Muâz'dan fazla hadis nakledilmemiş, hadis kaynaklarında sadece bir rivayetine yer verilmiştir (Buhârî, "Menâkıb", 25; "Meğâzî", 2). Velid el-A'zamî *Sa'd b. Mu'âz* (bk. bibl.), İbrâhim Muhammed Abdül'âl *eş-Şahâbiyyü'l-celîl Sa'd b. Mu'âz* (Kahire 1972), Mahmûd Şelebî *Hayâtü Sa'd b. Mu'âz* (Beyrut 1408/1988) adıyla birer eser kaleme almış, İbrâhim Azvez, *Hükümü Sa'd b. Mu'âz* adını verdiği küçük hacimli bir kitapta (Kahire, ts. [Mektebetü nehdatü Mısır]) Benî Kurayza yahudilerinin ihanetini ve Sa'd'ın onlar hakkında verdiği hükümü hikâye üslûbuyla anlatmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 400; II, 267; III, 71, 229, 234; VI, 56, 141-142, 329, 456; Buhârî, "Şalât", 77; Müslim, "Cihâd", 64-68; Tirmizî, "Menâkıb", 51; Vâ-

kidî, *el-Meğâzî*, I, 7, 35-36, 48-49, 55-56, 106, 208, 213-215, 294, 315-317; II, 457-459, 469, 477-478, 510-512, 525-529; İbn Hişâm, *es-Sîre*², II, 435-437, 613, 615, 620-621, 628; III, 104-105, 232-233, 234, 237-238, 249-251, 262-264, 282-283; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 8, 14, 15, 37, 38, 43, 67, 73, 75, 77; III, 11, 17-18, 117, 140, 419, 420-436; Belâzürî, *Ensâb*, I, 271, 287, 293, 318, 328, 346-347; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmecid es-Selefi), Beyrut 1405/1985, VI, 5-14; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), III, 226-229; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), II, 602-605; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, II, 373-377; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*², I, 279-297; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), III, 84-85; a.mlf., *Tehzîbü'l-Tehzîb*, Beyrut 1404/1984, III, 417-418; Yahyâ b. Ebû Bekir el-Âmirî, *er-Riyâzü'l-müstetâbe* (nşr. M. Abdülkâdir Atâ v.dğr.), Beyrut 1409/1988, s. 117-120; *Mir'âtü'l-Haremeyn*, II, 988; Velid el-A'zamî, *Sa'd b. Mu'âz*, Bağdad 1384/1965, s. 18-20, 26-27, 40-42, 44, 49-53; M. Mahmûd Zeytûn, "Sa'd b. Mu'âz nemüzc min şebâbi'r-ra'îli'l-evvel", *ME*, XLVIII/4 (1976), s. 469-477; K. V. Zetterstéen, "Sa'd", *IA*, X, 20-21; W. Montgomery Watt, "Sa'd b. Mu'âz", *EP*² (İng.), VIII, 697-698; Ali Haydar Bayat, "İbnü's-Süveydî", *DîA*, XXI, 213; Adnan Demircan, "Mesâcid-i Seb'a", a.e., XXIX, 261.

MEHMET EFENDİOĞLU

SA'D b. REBÎ'

(سعد بن الربيع)

Sa'd b. er-Rebî'

b. Amr el-Hazrecî el-Ensârî
(ö. 3/625)

Uhud'da şehid düşen sahâbî.

Annesi Hz. Peygamber'e biat eden hanımlardan Hüzeyle bint Utbe'dir. Medine'de okuma yazma bilen birkaç kişiden biri olan Sa'd, Câhiliye döneminde "kâtip" diye tanınırdı. Müslüman olduktan sonra da Resûl-i Ekrem'in kâtipleri arasında yer aldı. Nübüvvetin 11. yılının (620) hac mevsiminde Resûlullah'ın Akabe'de karşılaştığı, İslâm'ı kabul eden altı Hazrecî'den biridir. Ardından Birinci ve İkinci Akabe biatlarına katıldı. Hz. Peygamber ansarı zenginlerinden olan Sa'd ile Abdurrahman b. Avf arasında kardeşlik bağı kurdu. Sa'd sahip olduğu her şeyin yarısını Abdurrahman'a vermek istedi, hurma bahçelerinin işlenmesinde de kendisine yardımcı olacağını söyledi. Ancak Abdurrahman b. Avf bu teklifi kabul edemeyeceğini bildirdi ve ticaret yapmak için kendisine çarşının yolunu göstermesini istedi (Buhârî, "Menâkıbü'l-enşâr", 3, 50; "Nikâh", 7, 68).

Sa'd b. Rebî' çok iyi bir hatip olduğu için Resûl-i Ekrem, Medine'ye gelen heyet mensuplarının yaptıkları konuşmalara cevap vermek üzere zaman zaman onu görevlendirdi. Bedir Gazvesi'ne katılan Sa'd, Mekke müşriklerden Rifâa b. Ebû Rifâa el-

Mahzûmî'yi öldürdü. Uhud Gazvesi'nde savaştın şiddetlendiği ve müslümanların aleyhine döndüğü bir sırada Hz. Peygamber, Sa'd'ı merak ederek onu bulmak üzere ensardan bir kişiyi (Zeyd b. Sâbit veya Übey b. Kâ'b) görevlendirdi. Bu kişi Sa'd'ı bulduğunda onun kılıç, ok ve mızrak darbeleriyle çok yara aldığını gördü ve Resûlullah'ın kendisini merak ettiğini, ona bir diyeceği olup olmadığını sordu. Sa'd da Resûlullah'a selâmını iletmesini, cennetin kokusunu duyar gibi olduğunu, kendisini ve bütün ümmeti mükâfâtlandırması için Allah'a dua ettiğini söyledi (Hâkim, III, 222). Ensar için de Akabe biatlarında verdikleri sözü tutmalarını tavsiye ederek içlerinden tek bir kişi bile hayatta iken düşmanın Resûlullah'a ulaşıp onu öldürmesi halinde Allah katında hiçbir mazeretlerinin olmayacağını ifade etti (*el-Muwatta'*, "Cihâd", 41). Sa'd'ın şehid olduğunu öğrenen Hz. Peygamber'in, "Allah ona rahmet eylesin. Yaşarken de ölürken de Allah'a ve resulüne karşı çok samimi idi" dediği ve kibleye dönerek, "Allahım! Sa'd'ı kendisinden razı olarak huzuruna kavuştur" şeklinde dua ettiği rivayet edilmektedir (İbn Beşkûvâl, I, 189; Nevevî, s. 300-301). Sa'd'ın savaşta aldığı darbeler yüzünden tanınmaz hale geldiği, onu parmaklarından kız kardeşinin teşhis ettiği (İbn Hacer, *Ta'cîlü'l-menfa'a*, s. 147), aynı gün şehid olan anne bir kardeşi Hârîce b. Zeyd ile aynı kabre konulduğu da nakledilmektedir (İbn Sa'd, III, 524).

Sa'd'ın şehâdetinden kısa bir süre sonra dünyaya gelen kızı Ümmü Sa'd Cemîle'nin velâyetini Hz. Ebû Bekir üstlendi ve ona çok ilgi gösterdi. Hz. Ömer bunun sebebini sorunca Ebû Bekir onun babasının meziyetlerini hatırlatarak Sa'd'ın İslâm için yaptıklarına dikkat çekti. Sa'd'ın erkek kardeşinin Câhiliye âdetine uyararak onun mirasına el koyup çocuklarına ve hanımlarına hiçbir şey vermemesi üzerine Sa'd'ın eşi Amre bint Hazm iki kızıyla birlikte Resûlullah'a gelerek durumu anlattı. Bunun üzerine miras âyeti nâzil oldu (en-Nisâ 4/11). Hz. Peygamber de Sa'd'ın kardeşini çağırarak hak sahiplerine haklarını geri vermesini emretti (*Müsned*, III, 352; İbn Mâce, "Ferâ'îz", 2; Tirmizî, "Ferâ'îz", 3). Bu sebeple Sa'd'ın kızlarının İslâm'da babalarının mirasından pay alan ilk kız çocukları olduğu belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, II, 511; III, 190, 204, 271, 352, 374; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 86, 101, 122, 140, 151, 348, 369; III, 100-101, 132; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 125-126, 522-524, 612; VIII, 359, 363-364,

477; İbn Ebû Hâtîm, *Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-azîm* (nşr. Es'ad Muhammed et-Tayyib), Mekke 1417/1997, III, 881; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), III, 221, 222, 348, 702; IV, 370, 380; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, II, 34, 589-591; İbn Beşkûvâl, *Ğavâmîzü'l-esmâ'i'l-mübhem* (nşr. İzzeddin Ali es-Seyyid - M. Kemâleddin İzzeddin), Beyrut 1407/1987, I, 188-189; Nevevî, *Tehtîbü'l-esmâ' ve'l-luğât* (nşr. Ali M. Muavvaz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd), Beyrut 1426/2005, s. 300-301; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, I, 318-320; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 58-59; VIII, 217; a.m.f., *Ta'cîlü'l-menfa'a* (nşr. İkrâmullah İmâdü'l-Hak), Beyrut, ts. (Dârü'l-kitâbî'l-İrâki), s. 147; M. Mustafa el-A'zamî, *Küttâbü'n-nebî*, Riyad 1401/1981, s. 68-69; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 97.

SALİH KARACABEY

SÂD SÜRESİ

(سورة ص)

Kur'an-ı Kerim'in
otuz sekizinci sûresi.

Adını ilk kelimesi olan sâd harfinden alır. Hz. Dâvûd'dan bahsettiği için Dâvûd sûresi diye de anılmıştır (Elmalılı, V, 4081). Mekke döneminde nâzil olmuş, Medenî olduğu görüşü ise isabetli bulunmamıştır (Âlûsî, XXIII, 214). Rivayetlere göre, sûrenin ilk yedi sekiz âyeti şu münasebetle inmiştir: Şirk inancının reddine dair âyetlerden rahatsız olan müşrikler Ebû Cehil başkanlığında Ebû Tâlib'e müracaat etmiş ve yeğeni Hz. Muhammed'i bu faaliyetten menetmesini istemişti. Ebû Tâlib durumu Resûlullah'a bildirince o kendilerinden "Allah'tan başka tanrı yoktur" demeleri dışında bir şey istemediğini ifade etti. Bunun üzerine Kureyşliler, "Bu kadar tanrıyı bir Tanrı'ya mı indirmiş, ne tuhaf şey!" diyerek ayrıldılar (*Müsned*, I, 227-228; a.e. [Arnaût], III, 458-459; Tirmizî, "Tefsîr", 38/1; Taberî, XXIII, 149-150; Vâhidî, s. 284). Belirtilen kaynakların çoğu, bu olayın Ebû Tâlib'in ölüm hastalığı sırasında vuku bulduğunu kaydetmektedir, buna göre sûrenin nüzülü nübüvvetin 10. yılına rastlar. Halbuki siyer kaynakları olayın nübüvvetin 5 veya 6. yılında meydana geldiğini kaydeder. Nitekim Vâhidînin başka bir yerde, belirttiğine göre bazı müfessirler söz konusu olayın Hz. Ömer'in müslüman olması üzerine meydana geldiği kanaatinde (Esbâbü'n-nüzûl, s. 284-285; krş. Kurtubî, XV, 99). Sâd sûresinin Kamer sûresinden sonra nâzil olduğu rivayeti de bunu desteklemektedir. Seksen sekiz âyet olan Sâd sûresinin fâsilası "ب، ج، د، ر، ص،" harfleridir.

Sûre İslâm inancının üç esasını teşkil eden tevhid, nübüvvet ve âhîret ilkeleri ekseninde hidayete davet konularını ele alır. Sûrede gerçeklere karşı direnenler,

bunlara verilen cevaplar, hak-bâtıl mücadelesine ait kıssalar, uyarıcı âhîret sahneleri ve İslâmiyet'in gelecekteki zaferinden söz edilir. Sâd sûresinin ilk bölümü, insana kendi değerini hatırlatıp öğüt vermeyi amaçlayan Kur'an'ın önemine dikkat çekerek başlar. Boş bir gurura kapılan ve gerçekleri reddetmeyi âdet edinen inkârcıların kendilerini uyararak Allah elçisini sihirbaz ve yalancı diye niteledikleri, bunca tanrının bir tek Tanrı olduğunu söylemesinin işitilmemiş bir iddiadan ibaret olduğunu ileri sürdükları belirtilir; Kur'an'ın kendilerinden ona birine değil Muhammed'e gelebileceğine ihtimal vermedikleri haber verilir. Daha sonra inkârcıların ilâhî kudret, irade ve hikmete müdahale niteliği taşıyan bu tutumu eleştirilir. Ardından peygamberlerine karşı benzer tepkiler gösteren geçmiş milletlerin mahvedilip tarih sahnesinden silindiği bildirilir. Resûl-i Ekrem'den inatçı inkârcıların söylediklerini sabırla karşılaması istenir. Hz. Dâvûd ile oğlu Süleyman'ın mazhar kılındığı nübüvvet derecesinin yanı sıra bir nevi imtihana tâbi tutuldukları dünya nimetlerinden örnekler verilir ve her ikisinin bu imtihanda başarılı olup Allah nezdinde yüksek bir makam elde ettikleri belirtilir. Hz. Eyyüb'dan, Hz. İbrâhim, İshak, Ya'kûb, İsmâil, Elyesa' ve Zülkifl'den söz edilir. Evrenin amaçsız yaratılmadığı, yeryüzünde bozgunculuk yapan ve günaha batanların mümin, salih ve takvâ sahibi kimselerle Allah nezdinde bir tutulmayacağı bildirilir. Kur'an-ı Kerim'in dikkatle okunup anlaşılması ve ders alınması için Resûlullah'a indirildiği ifade edilir (âyet 1-48).

Sûrenin ikinci bölümünde Kur'an'ın ve bu sûrede zikredilen hususların birer ibret,

Sâd sûresinin ilk âyetleri

